

Chapter: 1 to 16

विभाग १ - गद्य

प्र.१ (अ) उता-याच्या आधारे दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा.

अब्दुल स्टेजवर चढला. दाजीसाहेबांनी फुलांचा गुच्छ आणि तपोवनातील लोकांनी तयार केलेली सुंदर फुलदाणी त्याला दिली. टाळ्यांचा कडकडाट झाला. अब्दुल अतिशय भारावून गेला. त्याने चटकन दाजीसाहेबांच्या पायांना स्पर्श केला. बराच उशीर झाला होता. अमरावतीहून आलेली निमंत्रित मंडळी मोटारीतून जाणार होती. दाजीसाहेबांनी अब्दुलला त्यात बसवले. मोटार धावत होती. अब्दुल विचार करत होता, आज शत्रूला आणायला हवे होते. तिच्या घुस्सा तरी कमी झाला असता. मोटार धावत होती. आकाशात अष्टमीचा चंद्र हसत होता. आकाश मेघरहित निव्व्या नितळाईने नटले होते. वातावरण अंतर्बाह्य प्रसन्न वाटत होते. अंबादेवीच्या चौकात मोटार थांबली. अब्दुल खाली उतरला. घरी आला. अब्दुल येताच शत्रू उठली. थाळीत चपाती आणि वांग्याची भाजी घेऊन तिने थाळी अब्दुलसमोर ठेवली. अब्दुल एखाद्या अपराध्यासारखा मान खाली घालून जेवू लागला.

“तू नहीं खायेगी?”

“नहीं, जी नहीं चाहता खानेकू ।”

“अन्वर जेवला?”

“जेवला. पण खिम्यासाठी हट्ट धरून बसला होता.”

अब्दुलच्या हातातला घास हातातच राहिला. एकाएकी जेवणावरची इच्छाच मरून गेली. तोंडात घास घोळू लागला.

“कितीदा सांगितलं हा धंदा सोडून दुसरा धंदा सुरू करा. पण...”

शत्रूचे पुढचे बोलणे अब्दुलने ऐकलेच नाही. तो चटकन उठला. हात धुऊन अन्वरच्या शेजारी येऊन पडला. शत्रूचे बोलणे, त्यातला शब्दन् शब्द त्याला पाठ होता. कितीदा तरी तेच तेच ते बोलून झाले होते.

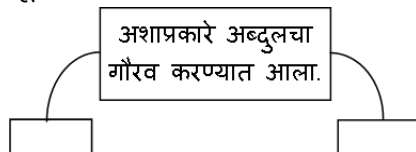
“नवीन धंदा...नवीन धंदा...भांडवल नको? कुठून आणणार?” तो थोडासा जोराने पण शत्रूला ऐकायला जाईल अशा आवाजात बोलला; पण भांडवलापेक्षाही त्याला अब्बाजानपासून चालत आलेला हा बांगड्यांचा धंदा सोडवत नव्हता.

1 A1) ..

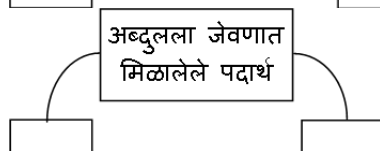
2

आकृती पूर्ण करा.

(i)

(ii)

A2) ..

2

कारणे लिहा.

- (i) अब्दुल दुसरा धंदा करण्यास तयार नव्हता कारण -
- (ii) कार्यक्रमांला शत्रूला आणायला हवे होते कारण -
- (iii) अब्दुलने दाजीसोहबांच्या पायाला स्पर्श केला, कारण -
- (iv) दाजीसाहेबांनी अब्दुलला निमंत्रित मंडळींनी मोटारीत बसवले, कारण -

A3) ..

3

स्वमत.

एखादा नवीन व्यवसाय / धंदा चालू करण्यासाठी कशाकशाची गरज आहे असे तुम्हाला वाटते?

(आ) उता-याच्या आधारे दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा.

माझ्या खाजगी उपोषणाची हकीकत चाळीत जाहीर झाली आणि येताजाता ही माझी 'नाही ती भानगड' आहे, उगीच 'हात दाखवून अवलक्षण' आहे, 'पेललं नाही तेव्हा खाजगी झालं!' अशी वाक्ये माझ्या कानांवर येऊ लागली; पण मी कोणत्याही टीकेला भीक घालणार नव्हतो. 'एकशे एक्क्याऐंशी पौंड.' रात्रंदिवस ते काई माझ्या डोळ्यांपुढे नाचत होते. वजन कमी झाले पाहिजे, या विचाराने माझी झोप उडाली. झोप कमी झाली तर वजन उतरते या विचाराने मला त्याचेही काही वाटत नव्हते. मी पूर्वीसारखा गाढ झोपत नाही यावर धर्मपत्नीचा मात्र अजिबात विश्वास नव्हता. "घोरत तर असता रात्रभर!" अशासारखी दुरुत्तरे ती मला करत असे.

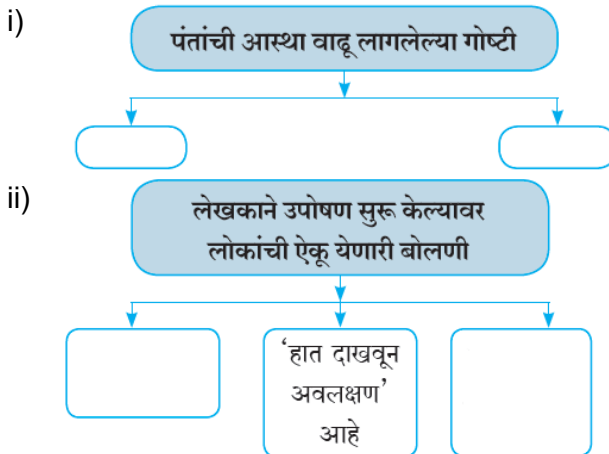
"दोन महिन्यात पन्नास पौंड वजन कमी करून दाखवीन तर खरा!" अशी भीष्मप्रतिज्ञा करून मी आहारशास्त्रावरच्या पुस्तकात डोके घालू लागलो. प्रोटीनयुक्त पदार्थ, चरबीयुक्त द्रव्ये वगैरे शब्दांबद्दलची माझी आस्था वाढू लागली. सान्या ताटांतले पदार्थ मला न दिसता नुसत्या 'कॅलरीज' मला दिसू लागल्या आणि आनंदाची गोष्ट अशी, की वजन उतरवण्याच्या शास्त्रात पारंगत झालेले तज्ज्ञ मला रोज डझनवारीने भेटू लागले. इतकेच काय, परंतु ज्या आमच्या चाळीतल्या लोकांनी माझ्या उपासाची अवहेलना केली होती, त्यांनीच मला 'डाएटचा' सल्ला दिला. उदाहरणार्थ- सोकाजी त्रिलोकेकर.

"तुला सांगतो मी पंत, 'डाएट' कर. बटाटा सोड. बटाट्याचं नाव काढू नकोस."

"हो! म्हणजे 'कुठं राहाता?' म्हणून विचारलं तर नुसतं 'चाळीत राहतो' म्हणा. 'बटाट्याची चाळ' म्हणू नका. वजन वाढेल ! खी: खी: खी: !" जनोबा रेगे या इसमाला काय म्हणावे हे मला कळत नाही. नेहमी तिरके बोलायचे म्हणजे काय? पण सोकाजींनी त्याला परस्पर जामून टाकले. "ए इडिअट ! सगळ्याच गोष्टींत जोक काय मारतोस नेहमी? मी सांगतो तुला पंत - तू बटाटा सोड."

1 A1) ..

2

A2) ..

2

चौकटी पूर्ण करा.

- i. पंतांचे वजन सुरूवातीला होते - _____
- ii. लेखकाला भोजनात पदार्था ऐवजी दिसू लागले - _____
- iii. लेखकाला डाएटचा सल्ला देणारे - _____
- iv. लेखक दोन महिन्यात इतके वजन कमी करणार होते - _____

A3) ..

3

स्वमत.

वजन कमी करण्यासाठी लेखकांनी केलेले प्रयत्न तुमच्या शब्दांत लिहा.

अपठित गद्य

(इ) उता-याच्या आधारे दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा.

आळशी माणूस हा सतत आरामाची अपेक्षा करत असतो तर खरा काम करणारा माणूस 'आराम हराम है।' असे मानतो. रात्रीची पाच-सहा तास झोप ही विश्रांतीसाठी पुरेशी असते. इतर वेळी त्याने सतत काम करावे. उगीचच बसून राहिल्याने अंगात आळस वाढतो. उलट प्रत्येकाने हे लक्षात ठेवले पाहिजे, की काळ हा सतत पुढे जात असतो. तो कोणासाठीही थांबत नाही. आपण तो आळसात घालवला तर आपण आपले काम वेळेत पूर्ण करू शकणार नाही. सतत तेच काम करत राहिले तर कंटाळा येतो, म्हणून तर सहा दिवस काम केल्यावर रविवारी सुटी येते. सुटीच्या दिवशीही आळसात पडून राहण्यापेक्षा माणसाने छंदात रमून जावे.

1 A1) ..

2

योग्य जोड्या लावा.

'अ' गट	'ब' गट
(i) सतत आरामाची अपेक्षा करणारा	(a) आळशी व कामसू माणूस
(ii) 'आराम हराम है।' असे मानणारा	(b) आळशी माणूस
	(c) खरा काम करणारा माणूस

A2) ..

2

परिणाम लिहा.

- (i) उगीचच बसून राहणे -
- (ii) सतत तेच काम करत राहणे -

विभाग २ - पद्य

प्र.२ (अ) खालील पद्याच्या आधारे दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा.

अग्निमाजि पडे बाळू । माता धांवें कनवाळू ॥१॥
 तैसा धांवें माझिया काजा । अंकिला मी दास तुझा ॥२॥
 सर्वेचि झेंपावें पक्षिणी । पिलीं पडतांचि धरणीं ॥३॥
 भुकेलें वत्सरावें । धेनु हुंवरत धांवें ॥४॥

वणवा लागलासे वनीं। पाडस चिंतीत हरणीं॥५॥
नामा म्हणे मेघा जैसा। विनवितो चातक तैसा॥६॥

1 A1) ..

2

कवितेच्या आधारे खालील कृती केव्हा घडतात ते लिहा.

- (i) माता धावून जाते -
- (ii) धरणीवर पक्षिणी झेपावते -
- (iii) गाय हंबरत धावते -
- (iv) हरिणी चिंतित होते -

A2) ..

2

चौकटी पूर्ण करा.

(i) आगीत पडणारे -

(ii) हुंबरत धावणारी -

A3) ..

2

प्रस्तुत कवितेतील शब्दांचा अर्थ लिहा.

- (i) पाडस -
- (ii) कनवाळू -
- (iii) धेनू -
- (iv) सवे -

A4) ..

2

काव्यसौंदर्य.

अग्निमाजि पडे बाळू। माता धांवे कनवाळू॥१॥

तैसा धांवे माझिया काजा। अंकिला मी दास तुझा।" या काव्यपंक्तीतील तुम्हाला समजलेला विचार तुमच्या शब्दांत स्पष्ट करा.

(आ) कवितेसंबंधी खालील मुद्द्यांना अनुसरून कृती सोडवा.

(8)

'दोन दिवस' कवितेसंबंधी खालील मुद्द्यांना अनुसरून कृती सोडवा.

- (१) प्रस्तुत कवितेचे कवी/कवयित्री -
- (२) प्रस्तुत कवितेचा विषय -
- (३) प्रस्तुत कवितेतील दिलेल्या दोन ओळींचा सरळ अर्थ लिहा.
'हे हात माझे सर्वस्व;
दारिद्र्याकडे गहाणच राहिले.'
- (४) प्रस्तुत कविता आवडण्याचे वा न आवडण्याचे कारण
- (५) प्रस्तुत कवितेतील शब्दांचा अर्थ लिहा
 - (i) जिंदगी -
 - (ii) बरबाद -
 - (iii) हरघडी -
 - (iv) दुनिया -

किंवा

'दोन दिवस' कवितेसंबंधी खालील मुद्द्यांना अनुसरून कृती सोडवा.

- (१) प्रस्तुत कवितेचे कवी/कवयित्री -
- (२) प्रस्तुत कवितेचा विषय -
- (३) प्रस्तुत कवितेतील दिलेल्या दोन ओळींचा सरळ अर्थ लिहा.

झोतभट्टीत शेकावे पोलाद तसे

आयुष्य छान शेकले.

(४) प्रस्तुत कवितेतून मिळणारा संदेश -

(५) प्रस्तुत कविता आवडण्याचे वा न आवडण्याचे कारण

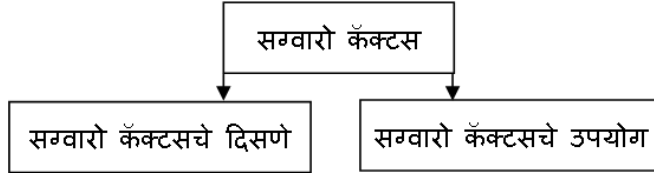
विभाग ३ - स्थूलवाचन

प्र.३ खालील कोणत्याही दोन कृती सोडवा.

(6)

1) ' पाणी हेच जीवन !' या विधानासंबंधी तुमचे विचार लिहा.

2) टिपा लिहा.

3) निसर्ग हा मोठा जादूगार आहे, हे विधान वाळवंटी प्रदेशाच्या संदर्भात कसे लागू पडते, ते पाठाच्या आधारे सविस्तर लिहा.

विभाग ४ - भाषाभ्यास

प्र.४ (अ) व्याकरण घटकांवर आधारित कृती सोडवा.

(१) वाक्यांचे प्रकार ओळखा -

(2)

i. तुम्हाला शाल दिली तर चालेल काय?

ii. हे बघ, शाळेचे सगळे अधिकारी आलेत.

(२) वाक्यरूपांतर -

(2)

1) मधमाशी आळशी नाही. (होकारार्थी करा)

2) लाडू चांगले आहेत. (उद्गारार्थी करा)

(३) खालील वाक्यप्रचारांचा अर्थ लिहून वाक्यात उपयोग करा. (फक्त २)

(4)

1) सामना करणे →

2) गलका करणे →

3) उसंत न लाभणे →

(आ) भाषिक घटकांवर आधारित कृती.

(१) शब्दसंपत्ती -

(i) लिंग बदला.

(1)

हत्ती -

थोरला -

(ii) विरुद्धार्थी शब्द लिहा.

(1)

1)

i. श्रद्धा ×

ii. प्रगती ×

(iii) शब्दसमूहाबद्दल एक शब्द लिहा.

(1)

1) i. सतत करावयाची गोष्ट →

ii. हाताने लिहिलेला मजकूर →

(iv) वचन बदला.

(1)

चूल -

चेहरा -

(२) लेखननियमांनुसार लेखन -

लेखननियमांनुसार बदल करा.

(2)

1) मी झटकन पुढं जाऊन वाकुण बघितलं.

2) अब्दूलने एकवार तीच्याकडे बघितले.

(३) विरामचिन्हे -

(2)

1) खालील वाक्यांत योग्य विरामचिन्हांचा उपयोग करा.

“मावशी तुम्ही राहता कुठे”

2) खालील वाक्यांतील विरामचिन्हे ओळखून लिहा.

त्यावेळची हायस्कूलची प्रवेश फी एकवीस रुपये होती ; पण आमच्याजवळ एवढे पैसे कुठून येणार ?

विभाग ५ - उपयोजित लेखन

प्र.५ (अ) 1. पत्रलेखन -

(6)

खालील विषयावर पत्र लिहा.

खालील निवेदन वाचा व त्याखालील कोणतीही एक कृती सोडवा.

किंवा

2. सारांशलेखन -

विभाग १ - गद्य प्र.१(इ) उतारा वाचा व त्याचा एकतृतीयांश एवढा सारांश तुमच्या शब्दांत लिहा.

(आ) खालीलपैकी कोणत्याही दोन कृती करा.

(10)

(१) जाहिरातलेखन (60 ते 80 शब्द)

खालील जाहिरात वाचा व त्याखालील कृती सोडवा.

चला करूया भ्रमंती
फुलपाखरांच्या जगात
नाव नोंदणी आवश्यक

त्वरा करा! त्वरा करा! त्वरा करा!
मोजक्याच जागा शिल्लक
राष्ट्रीय उद्यानातील जंगल भ्रमंती!

घेऊया फुलपाखरांच्या विश्वाचा रोमहर्षक अनुभव

वयोगट : १० ते १५, नोंदणी शुल्क - रु. २००/-
कालावधी : २५ डिसेंबर ते २७ डिसेंबर
संपर्क : जंगल भ्रमंती संस्था, तापोळा
(आयोजक)

(१) जंगल भ्रमंतीसाठी नोंदणी शुल्क -

(२) उद्यानात भ्रमंती करण्यासाठी वयोगट -

(३) उद्यानात फिरण्याचा कालावधी -

(४) जंगल भ्रमंतीचे ठिकाण -

(५) आयोजक संस्थेचे नाव -

(२) कथालेखन (८० ते १०० शब्द)

पुढील शब्दांच्या आधारे कथा लिहा.

मुलगा, वडील - गाढव - रस्त्यातील माणसे

(३) बातमीलेखन (८० ते १०० शब्द)

नूतन विद्यालय, कोल्हापूर येथे ५ सप्टेंबर शिक्षक दिन साजरा करण्यात आला.

(इ) लेखनकौशल्य

(८)

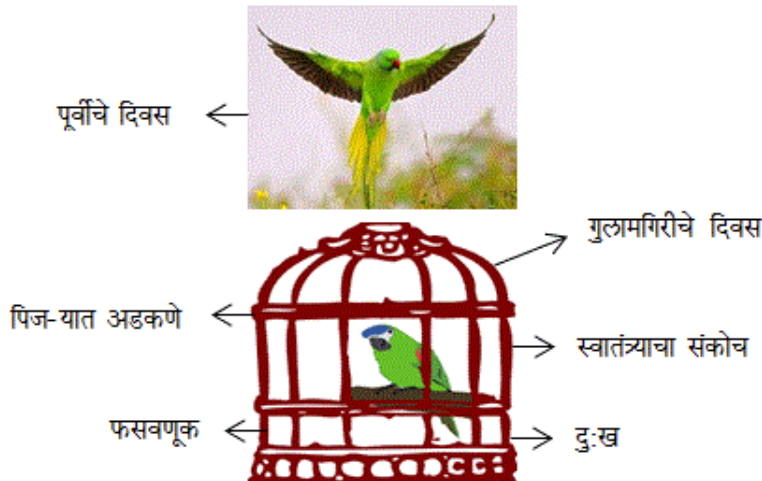
खालील लेखनप्रकारांपैकी कोणत्याही एक कृती सोडवा. (शब्दमर्यादा १०० ते १२० शब्द)

१) वरील प्रसंगी तुम्ही उपस्थित होता अशी कल्पना करून या प्रसंगाचे लेखन करा.

२) पिंज-यातील पोपटाचे मनोगत :

Colours of your Dreams

३) पाणी टंचाई एक ज्वलंत समस्या -

मुद्दे -

पाणी टंचाईची कारणे - पाणी टंचाईचे दुष्परिणाम - गाव व शहरातील जनतेला संकटाना सामना करावा लागणे -

पाणी टंचाई पासून जगाला वाचविण्यासाठी करावे लागणारे उपाय.